

Ser dona migrant: incidència de les polítiques públiques en l'accés a la salut*

Cap a finals del segle XIX les circumstàncies internacionals, com la consolidació de les economies americanes i la revolució en els transports marítims, varen fer possible una massiva emigració a Amèrica. En aquest context, Argentina i Brasil van obrir les seves portes a la immigració, rebent majoritàriament europeus/es del Sud i de l'Est, i absorbint així més d'una cinquena part de tot el corrent migratori d'aquell continent. Ambdós països van constituir, a la dècada de 1880, polítiques i accions governamen-

tals dirigides a afavorir l'entrada i la permanència de treballadors/es europeus/es per desenvolupar amplis sectors de l'economia nacional i regional. Des d'aquest moment, particularment, la República Argentina ha garantit a totes les persones migrants, a través de les diferents instàncies estatals, l'accés a la identitat, a la salut, a l'educació i als serveis socials, mitjançant successives normatives. A l'actualitat, podem citar la Ley de Migraciones (Nº 25.871), també anomenada "Patria Grande", promulgada el

* Aquest text es va elaborar en el marc del Projecte d'investigació del grau (PIG-2018/19) "La transversalidad de género(s) en las trayectorias de mujeres migrantes en el campo de la salud: antes y después del Decreto de Necesidad y Urgencia 70/2017", de la Carrera de Trabajo Social de la Universidad de Buenos Aires (UBA), Argentina. Van formar part de l'equip: Carolina Del Valle, Nazarena Alegre, Aldana Spivak, Carolina Feldman, Carolina Illobre i Lucila Carbonelli.

Direcció publicació:

Beatriz San Román, Irene Salvo
i Silvina Monteros

Continguts d'aquest número:

Marcela A. País Andrade
i N. Elizabeth Vicente

Traducció:

Victòria Badia

Imatges:

Bibiana Quagliotti

Coordinació:

Victòria Badia

Notícies i Agenda:

Chandra K. Clemente
i Eva Vázquez

Difusió:

Maria Galizia

Subscripció i contacte:

gr.afin@uab.cat

ISSN: 2013-2956

AFIN

Grup de Recerca

Universitat Autònoma de Barcelona

Amb el suport de:

2004 durant el procés polític anomenat *Kirchnerismo* (2003-2015), com a principal referència en matèria de política migratòria del país. Aquesta llei, a més de plantejar la migració com un dret humà, estableix l'obligatorietat, per part de tots els serveis públics i el seu funcionariat, de donar contingut als drets de salut, educació i seguretat social, assegurant-ne l'accés a tota persona sigui quina sigui la seva situació migratòria. No obstant això, durant la presidència de Mauricio Macri (2015-2019), en representació de la coalició política Cambiemos, es va regular el Decreto de Necesidad y Urgencia (DNU) 70/2017, que va modificar la Ley de Migraciones de 2004, basant-se en la necessitat d'establir accions estatals en defensa de la "Seguridad Nacional". Aquest decret presenta les migracions procedents dels països de la regió (Xile, Bolívia, Uruguai, Paraguai, Brasil, entre altres) com un possible "risc" per l'ordre social argentí. El setembre de 2018, el Ministerio de Salud va ser degradat a Secretaria.

El Decreto de Necesidad y Urgencia va donar lloc a l'expressió oberta de discursos xenòfobs, va vulnerar drets fonamentals de les persones migrants en el país, va agu-

ditzar la precarietat de les seves condicions de vida, i va empènyer una part d'aquestes a romandre a la clandestinitat. En concret, la norma va tenir una repercussió negativa pel que fa a l'accés al camp de la salut per part de les persones migrants, principalment de les dones, a causa de la suspensió dels drets fonamentals adquirits durant la dècada anterior. En aquesta línia ens interessa explicar la complexitat de la relació entre les persones migrants i els diversos actors dins del sistema de salut, quan està travessada per les diferències culturals i per la condició jurídica d'estrangeria. Entre altres qüestions a analitzar, ens interessa particularment la dinàmica relacional basada en representacions fundades en prejudicis sobre els i les migrants, que donen lloc a actituds discriminatòries per part del personal sanitari. Una part d'aquest personal sanitari tendeix a justificar les actituds discriminatòries per l'escassetat dels recursos públics. En altres casos, al·ludeixen a les traves burocràtiques i administratives que s'imposen als qui no tenen la ciutadania argentina. En aquest sentit, donarem compte de com es van modificar "indirectament" les formes d'accés-atenció de les dones migrants de països limítrofes (con-

Nadar y volar en el barrio.

cretament provinents de Bolívia, Paraguai i Perú) al sistema públic de salut de la Ciudad Autónoma de Buenos Aires (CABA), durant el període 2017-2019. Entre els fets que ens han portat a detectar dificultats d'accés a la salut en el cas d'aquestes dones, podem citar: la disminució de la població migrant que demanda serveis de salut, a causa de l'obligatorietat de presentar el Document Nacional d'Identitat (DNI); la disminució de dones en els espais de salut

ja que són, en general, les principals encarregades de la tasca de "cura" familiar, i, finalment, la disminució de consultes per violència de gènere, per la por que els provoca la seva deportació o la de les seves parelles, exparelles o altres persones del seu entorn proper. Partint d'aquestes observacions, en la investigació que vam portar a terme ens vam proposar reflexionar sobre les trajectòries de dones migrants de països limítrofs en l'accés a l'atenció de la salut a la Ciudad de Buenos Aires, indagant, especialment, en l'impacte pro-

40 años.

duït pel Decreto de Necesidad y Urgencia 70/2017.

Abordatge teòric i metodològic de la investigació

Les nostres indagacions es van emmarcar, metodològicament, en la revalorització de la intervenció/investigació des d'una perspectiva de gènere(s). Sostenim que és en l'espai-temps de la intervenció/investigació on es generen pràctiques socials -a partir de contratemps i malentesos- on sorgeix el coneixement -com planteja Rosana Guber-, de manera que la persona investigadora ha de *(re)aprendre('s) el món* des d'altres representacions.

En concordança amb això, incorporar la perspectiva de gènere constitueix un posicionament que ens permet d'identificar les pràctiques i discursos que naturalitzen i consoliden els llocs desiguals entre les persones. A més, posa en qüestió les directrius actuals vinculades amb la construcció de la ciutadania com el ple exercici dels drets. No observar la vinculació entre les intervencions socials i les (re)produccions i desigualtats de gèneres (rols, identitats, sexualitats, etc.) és una limitació, que obstaculitza i impedeix la

igualtat d'oportunitats en les vides humanes i el desenvolupament ple de les seves capacitats. Per tant, la nostra tasca és visibilitzar i explicar de quina manera les intervencions/investigacions reforcen i/o transformen els estereotips i les subjectivitats dels gèneres, analitzant-ne els matisos i els efectes que produeixen.

A partir d'aquest posicionament metodològic, portem a terme observacions participants i no participants en tres dependències de salut pública situades a la CABA. A més, vàrem realitzar entrevistes en profunditat a diferents professionals especialitats en la temàtica: una advocada de la Subdirecció de Migrants (Defensoría del Pueblo de la Ciudad de Buenos Aires) i treballadores socials representants de la Comisión Argentina para los Refugiados y Migrantes (CAREF). Finalment, vam participar en xerrades informals amb el personal de salut dels centres de salut seleccionats (metgesses, treballadores socials i psicòlogues) i algunes dones migrants que estaven en aquestes dependències esperant ser ateses i/o sol·licitant cites programades en diversos espais hospitalaris. En total, a l'inici d'aquesta recerca hi van participar deu persones.

Quines persones tenen dret a ser migrants a l'Argentina?

Per comprendre les percepcions i concepcions socials existents sobre la migració i els seus protagonistes a l'Argentina, esdevé important realitzar una breu descripció de la política migratòria del país, així com de la situació actual en aquesta matèria. Esquemàticament, es pot al·ludir a la política migratòria a partir de tres moments claus de la història argentina: la Ley Avellaneda, el 1876; la Ley Videla, el 1981, i la Ley Patria Grande o de migraciones 25.871, el 2004. El 1876 es va sancionar la primera llei immigratòria (Ley N° 817) de caràcter nacional, més coneguda com a Ley Avellaneda. Durant aquest període, qualsevol persona migrant d'ultramar, al assentar-se en el territori del Río de la Plata, era considerada ciutadana, al igual de les que eren natives d'aquell lloc. Aquesta etapa es va caracteritzar per les seves polítiques pro immigració, que tenien com a principal objectiu assolir el progrés econòmic, polític i social de la nació. En aquest període es va crear un Departamento General de Inmigración, depenent del Ministerio del Interior, per tal de protegir les persones nouvingudes, per exem-

ple, a partir de les tasques que portaven a terme les oficines d'ocupació. Al seu torn, les persones acabades d'arribar al país es trobaven amb un gran nombre d'institucions que els oferien activitats i serveis per al seu benestar social i cultural, com ara temples religiosos, clubs per a residents estrangers, associacions de mutu auxili, hospitals o escoles. Es tractava d'una clara política pública de promoció de la recepció de població migrant (preferentment europea). El seu objectiu s'orientava a la modernització del país en el marc de l'expansió del sistema capitalista de producció. Això no obstant, en aquella època, la immigració ja va començar a ser vista com un problema, ja que diversos governants es van trobar amb l'arribada d'uns migrants que als seus ulls no complien els estàndards d' "honorabilitat i dedicació a la feina" esperats per aquest context. Dit d'una altra manera, el problema que es plantejava era el següent: les elits dirigents estaven interessades en promoure l'arribada d'agricultors del nord d'Europa perquè poguessin assentar-se i treballar la terra en les àrees rurals. Tanmateix, l'"onada immigratòria" incloïa també migrants provinents del medi rural d'Espa-

Avión que va.

nya i d'Itàlia, que van preferir assentar-se en un medi urbà.

Un segon moment es va inaugurar el 1981, amb la sanció de la Ley General de Migraciones y Fomento de la Inmigración N° 22.439 (coneguda com a Ley Videla), durant l'última dictadura cívico-militar. L'Estat va implementar pràctiques represives i persecutòries que promouien les detencions i expulsions de migrants procedents de països limítrofes. En aquesta etapa va predominar una representació de les migracions com un atemptat a la seguretat nacional. Aquesta doctrina im-

pregna la labor del funcionariat públic, que tindrà l'obligació de denunciar els migrants sense documentació legal al país. Aquesta mirada sobre la migració s'adiu amb una concepció tradicional de la ciutadania associada a la nacionalitat.

Podríem identificar un altre moment, a partir de 2004, en el qual comença a observar-se una reconfiguració dels discursos i de les pràctiques estatals enfront de les migracions internacionals, emmarcada sota la denominació de Ley Patria Grande. Se sanciona una nova norma migratòria nacional, la Ley N° 25.871, basada en la

Encuentro.

perspectiva dels drets humans, la ciutadania comunitària i el pluralisme cultural. D'aquesta manera, la nova llei de migracions reconeix la migració com un dret humà i els i les migrants com a subjectes de dret. Des de l'Estat s'estableixen mecanismes que faciliten l'admissió, l'ingrés i la permanència de les persones estrangeres, així com el seu accés als serveis socials bàsics com salut, educació, justícia, ocupació, seguretat social, entre altres. Si bé la sanció d'aquesta llei va conduir a un canvi de paradigma dins de la política migratòria, la seva posta en pràctica dona compte de la persistència de dinàmiques assimilacionistes que, en lloc de fomentar el pluralisme cultural, advoquen per un "multiculturalisme" selectiu, homogeni i sense complexitats. En aquest context, les persones migrants s'enfronten a una situació ambigua: d'una banda, han d'integrar-se a la cultura de destí i relegar les seves pràctiques, els seus costums o els valors nadius, i, d'altra banda, han de mantenir les seves particularitats culturals, la qual cosa comporta patir la marginació i l'exclusió social.

L'assumpció de Mauricio Macri com a nou president de la nació, el 2015, suposa

la implementació de polítiques públiques d'ajustament i regressió en matèria de reconeixement de drets. El mes de gener de 2017, la Ley de Migraciones va ser modificada a instàncies del DNU 70/2017. Aquest fet va produir enormes canvis en la vida quotidiana de les persones migrants. Per exemple, novament s'han d'enfrontar al discurs de ser considerades una amenaça per l'ordre social de l'Argentina, o d'actuar com a "usurpadores" dels serveis públics. Aquests discursos venen avalats pel propi DNU, que literalment expressa que els serveis públics "corresponen als i a les ciutadans/es nadius/ves". Diverses organitzacions migrants, al seu torn, van donar inici a la campanya "Migrar no es delito" amb l'objectiu de portar a terme accions de conscienciació i capacitació que permetessin de visibilitzar la migració com un dret humà. En aquesta línia i en els darrers anys, el col·lectiu de persones migrants ha dut a terme una estratègia de lluita basada en nombroses marxes, reunions obertes, audiències públiques i l'organització de dues vagues. El fet de poder organitzar-se i trobar un objectiu comú –el que en el col·lectiu migrant és molt complex, perquè es tracta d'un grup heterogeni i amb interes-

sos diversos–, suposa una mostra clara de l'impacte negatiu que ha tingut el DNU per a aquesta població. Així mateix, i en diàleg amb les creixents demandes col·lectives pro drets de les dones, feministes, diversitats i dissidències, comencen a aparèixer col·lectius organitzats de dones migrants que visibilitzen la triple opressió de ser dones, pobres i migrants.

La migració llatinoamericana a Argentina: "el boc expiatori" per a l'ordre social

Les causes per a la sanció del DNU, argumentades en les noves polítiques d'Estat, van ser: l'increment de la població estrangera al Sistema Penitenciario Federal (SPF), que el 2016 assolí el 21,35% de la població carcerària total; l'augment dels delictes vinculats a la narco-criminalitat en el SPF (33% eren estrangers/es, en comparació amb el 4,5% del total de la població estrangera a Argentina, segons el Cens 2010); l'extensió dels terminis per concretar expulsions (fins als 7 anys); i l'ús abusiu de la residència en condicions de precarietat legal, entre altres. Aquestes modificacions legals tenen el seu fonament, segons Delgado Ruíz, en un imaginari negatiu d'*immigrant* iden-

tificat com a pobre, intrús i delinqüent. L'estatut d'estrangeria es resignifica en dues formes oposades i contradictòries: d'una banda, de forma negativa i associat a la pobresa econòmica i cultural en el cas de ciutadans/es provinents de països "no desenvolupats" (generalment llatinoamericans); de l'altra, de forma positiva i associat a la riquesa cultural i econòmica en el cas de ciutadans/es que procedeixen de països "desenvolupats" (generalment europeus).

Els motius al·ludits per part de l'Estat per sancionar el Decret es reflecteixen de manera directa entre alguns sectors de la població. Per exemple, la migració llatinoamericana a Argentina es percep, en general, com a numèricament excessiva i, en molts casos, perillosa. En situació d'entrevista una treballadora social manifesta:

(...) Los migrantes son un chivo expiatorio, históricamente y globalmente, de los problemas que atraviesan las sociedades en relación a un sistema de producción como el que tenemos nosotras, entonces siempre es algo a mano para echar la culpa de primera mano digamos. (Treballadora social, CAREF, juny 2018).

Protagonistas.

Segons l'entrevistada, la migració llatinoamericana ocuparia el lloc de "boc expiatori" a la societat argentina, en la mesura que se la concep com un element que pertorba l'ordre social. La professional relata com, en el període 2016-2019, s'aplica a la CABA l'anomenada Historia Clínica Electrónica, que s'obre amb el procés d'empadronament de les persones estrangeres residents. Es tracta d'una inscripció registral governamental obligatòria, que ha d'anar acompanyada de la presentació del DNI, sense el qual, a partir de la nova normativa, no és pos-

Naranja.

sible accedir a diversos serveis sanitaris: l'atenció de la salut primària, les cures per estudis d'alta complexitat (tomografies computaritzades, ressonàncies magnètiques), l'obtenció d'indicacions per a tractaments, pròtesis, cirurgies, centres de rehabilitació o medicació d'alt cost, la inscripció a programes socials, l'obtenció de fulls d'identificació per tramitar Certificats de Discapacitat, entre altres. La Historia Clínica Electrónica posiciona els serveis de salut com a dispositius de control social i el seu personal (sanitari i administratiu) com a guardians d'aquest, que rebutgen i

restringeixen l'accés a l'atenció de les persones migrants:

(...) me ha pasado de llamar al director de un hospital diciéndole: 'mira que están exigiendo el DNI' y horrorizarse, irse en disculpas y dar turno para el día siguiente. Hoy creo que el DNU habilita otra cosa y bueno empieza a pasar que ya el director del hospital no se horrorice (...). (Treballadora social, Hospital, juny 2018).

Des del primer mes de la sanció del DNU, es va observar la reducció de la demanda d'accés als centres públics de salut per part de les dones migrants. Entre les raons que elles al·leguen trobem l'obligatorietat de presentar el DNI, requisit que provoca la por a ser expulsades. Paral·lelament, moltes persones migrants comencen a demanar informació i atenció als serveis específics per a persones migrants, com el CAREF i la Subdirecció de Migrantes, amb l'objectiu de regularitzar la seva situació legal. En aquest sentit, el DNU no només va comportar la pèrdua dels drets garantits per la Ley de Migración, sinó que semblava aprofundir en una imatge sospitosa sobre la població migrant, emmarcada en un discurs xenòfob

que va generar i continua generant conseqüències adverses en la vida quotidiana dels seus protagonistes. Una de les persones entrevistades refereix:

(...) en relación al discurso que acompaña el DNU, más allá de lo que implica después en la letra, viene a empeorar todo sin duda (...) también aumentaron las consultas más en relación a violencia institucional, digo la preocupación de qué pasa si no tengo DNI y me para la policía, digamos viene acompañado de todo un contexto en donde si bien probablemente en un montón de barrios que te pare la policía y te pida el DNI fue una práctica que nunca dejó de estar, ahora se recrudeció de una manera mucho más notoria, al punto que nos empezó a llegar de otra manera a nosotras también, a CAREF. (Treballadora social, CAREF, juny 2018).

A partir d'aquestes entrevistes, varem tornar a llegir algunes produccions teòriques –com les de Gabriela Pombo– que analitzen la *feminització de la migració* i la seva vinculació amb les trajectòries de dones migrants, que s'insereixen en general en ocupacions vinculades al servei

domèstic i de cures. Per exemple, les dones migrants provinents del Perú van arribar a Argentina per treballar en els espais domèstics; tanmateix, actualment, aquesta realitat ha canviat i moltes d'elles arriben al país amb titulacions mitjanes o universitàries; algunes busquen integrar-se en sectors laborals qualificats. Al seu torn, la majoria de dones bolivianes arriben al país per treballar en petites empreses familiars o de la xarxa social. Recupereu aquestes lectures perquè en el nostre treball de camp vàrem observar que són les dones, en general, les que més s'apropen als serveis públics, ja que són les que gestionen la cura, d'elles mateixes i de les persones que en depenen. En aquest sentit, i en relació directa amb les qüestions relacionades amb la salut, podem dir que són les dones les més afectades per les traves legals i burocràtiques imposades per aquests serveis. Estant en relació directa amb el personal administratiu i sanitari dels serveis de salut, també són les que experimenten en primera persona el tracte despectiu i discriminatori per part d'aquests. Aquesta situació ha estat recollida en les nostres exploracions de camp durant l'any 2018.

Per Jelin, el personal sanitari i administratiu, que integra el sistema de salut públic, introdueix dos criteris bàsics per diferenciar les persones que poden accedir als serveis: l'estatus migratori i el tipus de prestació requerida. En el -i des del- nostre treball de camp vam poder reconstruir, per exemple, com l'accés pràcticament no es restringeix en el cas de les emergències, els parts i les consultes ambulatories, però quan es tracta d'intervencions programades, tractaments de malalties cròniques, lliurament de medicaments o l'admissió a diferents programes, la possibilitat que les persones en situació migratòria irregular siguin admeses es redueix significativament.

Per altra part, el personal mèdic entrevistat al·ludeix a una sobrerrepresentació de dones migrants procedents de països llatinoamericans en els serveis de salut, que coincideix amb els motius que ha al·legat el govern per regular el DNU 70/2017. Per exemple, una metgessa afirma, a manera de denúncia, que el "80% dels seus pacients són dones bolivianes i migrants de països limítrofes" (Metgessa, entrevista en profunditat, juny de 2018). Aquesta idea de sobrerrepresentació de

Brujas.

dones migrants en els serveis de salut ha anat perdent pes més recentment, per donar pas a discursos que al·ludeixen a una reducció considerable de població migrant. La raó que al·lega el personal entrevistat respecte a aquest canvi és la del requisit obligatori del DNI per sol·licitar les cites d'atenció programada. El DNI ha esdevingut un document imprescindible per a l'apertura de la Historia Clínica Electrónica, sense la qual no es poden atorgar aquestes cites. Tal como manifiestan aquestes persones, "sols els atendran en les guàrdies, però no els donen torn".

Infancia.

Aquesta situació és la que ha motivat que el DNU sigui declarat inconstitucional. Tanmateix, encara avui, continua erigint-se com a norma que legitima la posició de subalternes de les persones migrants en l'exercici de la ciutadania a Argentina, i segueix tenint un efecte directe en les seves condicions de salut i de vida.

(...) el DNU viene a modificar algunos artículos de la ley que tienen que ver con esto de las expulsiones o tema de restricciones al acceso a la residencia, y otros artículos no (...) los artículos más importantes no se tocaron

de hecho, y sin embargo tuvo efecto sobre todas las prácticas institucionales respecto a lo migratorio y a los derechos de los migrantes en general, entonces eso es lo llamativo y lo que logra el alcance del DNU, más allá de los artículos que toca. (Treballadora social, CAREF, juny 2018).

Com a exemple de la cita anterior, cal mencionar la història d'una dona migrant, que es va veure immersa en un procés judicial en el seu país d'origen, tot i no posseir antecedents penals. En el marc d'una entrevista ens explica que està travessant una situació de violència per part de la seva parella qui, coneixent l'existència del DNU, amenaça amb denunciar-la perquè l'expulsin del país per no tenir la documentació en regla i, d'aquesta manera, no pugui tornar a veure els seus fills i filles. L'amenaça d'aquest home no tenia cap mena de fonament en el propi marc del DNU, ja que la llei estableix que els motius d'expulsió es restringeixen a la possessió d'antecedents penals i, en cap cas, a la situació jurídica irregular. Tanmateix, les representacions errònies sobre la regulació del DNU tenen efectes amplificats en la comunitat migrant, encara que en alguns

casos, com el d'aquesta dona en concret, estan sent assessorades per equips professionals que els hi brinden la informació correcta en la matèria. Aquestes i altres històries descobertes en el nostre treball de camp posen en evidència com la implementació del DNU soscajava l'enfocament integral del dret a la salut, ja que el supeditava a un accés restringit i condicionat que el desvinculava de l'exercici d'altres drets humans (com els d'alimentació, habitatge, educació, identitat cultural, accés a informació, etc.).

Reflexions finals

En aquest treball hem intentat retre compte de la funció política, social i econòmica que té la noció de migració, en la mesura en què aquesta noció interpel·la els subjectes, tant migrants com operators/es públics/es (professionals de la intervenció, personal administratiu, voluntariat) en el camp de la salut. Així, també, la perspectiva de gènere(s) ens va permetre mostrar la complexitat del lloc de les dones en aquest escenari, observant com les polítiques migratòries, regulades entre el 2017 i el 2019, van reproduir un model d'atenció/intervenció que les van exclou-

re de l'accés a determinats drets. Malgrat que aquests drets se'ls hi havien garantit en l'etapa política anterior.

Concloem que la posta en vigència del DNU 70/2017 va transformar les pràctiques del personal sanitari i administratiu dels serveis de salut pública, així com les de la població migrant relatives al camp de la salut. En concret, assenyallem la disminució del nombre de persones migrants en els serveis de salut a causa de l'obligatorietat de presentar el DNI, requisit que va generar por en aquesta població; i, en particular, vam visibilitzat la disminució del nombre de dones migrants en aquests espais, la qual cosa té implicacions negatives no sols per a la seva salut, sinó també per a la de les seves famílies, ja que són elles, en general, les encarregades de la "cura" de tots els seus membres. Particularment, alertem sobre la reducció de les consultes per violència de gènere deguda a la por a ser deportades. Si bé el DNU restringeix els procediments d'expulsió a determinats supòsits, el simple fet de trobar-se en situació administrativa irregular no s'hi inclou. No obstant això, el desconeixement de la normativa i l'extensió de discursos xenòfobs tenen l'efec-

te d'allunyar aquestes dones dels serveis de protecció i atenció, provocant la seva indefensió. Per tot això, afirmem que el DNU, en tant que norma reguladora i en tant que representació social de l'esmentada norma, va tenir efectes perniciosos sobre el col·lectiu de persones migrants, particularment quant al seu accés al dret a la salut i a la integritat.

Abans de finalitzar, considerem important destacar que, l'any 2018, moltes organitzacions de la societat civil, entre elles el Centro de Estudios Legales y Sociales (CELS), es van manifestar en contra del DNU sol·licitant que sigués declarat inconstitucional. Un jutge el va avalar i la Cámara de lo Contencioso Administrativo Federal el va rebutjar, deixant el DNU en estudi per part de la Corte Suprema de Justicia de la Nación. Al seu torn, el govern de Macri va apel·lar cada un d'aquests procediments judicials; mentrestant, va portar a terme el triple d'expulsions de persones estrangeres que en els quatre anys precedents. A principis del 2020, amb l'arribada d'un nou projecte de nació proposat pel govern del Dr. Alberto Fernández, s'han dut a terme noves accions governamentals en matèria de migraci-

ons. Des del mateix moment de l'assumpció del càrrec, el president va tornar el rang ministerial a les decisions en matèria de salut, restablint la seva pròpia partida pressupostària i els recursos pertinents. Paral·lelament, va habilitar una ronda de diàleg amb diverses organitzacions de la societat i organismes de drets humans, a fi de treballar en conjunt per tal de "preservar els drets de les persones migrants". Esperem que aquestes accions es concretin en una política migratòria basada en el ple reconeixement dels drets per a totes les persones migrants que habiten el nostre territori, en especial per a les dones.

SOBRE LES AUTORES DEL TEXT

Marcela A. País Andrade

Tècnica Nacional en Recreació per l'Instituto de Tiempo Libre y Recreación del Gobierno de la Ciudad de Buenos Aires; llicenciada en Sociologia per la Facultad de Ciencias Sociales i doctora en Filosofia i Lletres (Àrea Antropologia), Universidad de Buenos Aires (UBA). Investigadora adjunta en el Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas (CONICET) i professora/investigadora en Treball Social a la UBA, on dirigeix diversos projectes d'investigació. Dicta seminaris de grau i posgrau en diferents universitats argentines i ha impartit cursos a Bolívia i Mèxic. Ha rebut alguns reconeixements acadèmics per la seva tasca: Premi Horizontes Sociológicos per la ponència "Lo cultural desde una perspectiva de género. Políticas, Desarrollo y Diversidad", Menció Acadèmica atorgada per la UBA (2015, 2016), guanyadora amb el seu estudi "Avances y limitaciones en la política cultural argentina y su gestión desde una perspectiva de género" (Resolució 4848 del Ministerio de la Cultura de la Nación), Buenos Aires, Argentina (2015). Ha escrit diferents [llibres i articles científics](#).

N. Elizabeth Vicente

Llicenciada en Treball Social per la Facultad de Ciencias Sociales (FCS) de la Universidad de Buenos Aires (UBA). Desenvolupa la seva tasca laboral al Servei Social de l'Hospital General de Agudos del sud de Buenos Aires. És docent *ad-honorem* en la carrera de Treball Social de la Facultad de Ciencias Sociales (FCS-UBA) i investigadora UBACyT. Les seves principals línies de treball són: intervenció professional del treball social i les polítiques públiques en el camp de la salut des d'una perspectiva de gèneres, diversitat sexual i interculturalitat.

SOBRE L'AUTORA DE LES IMATGES

Bibiana Quagliotti

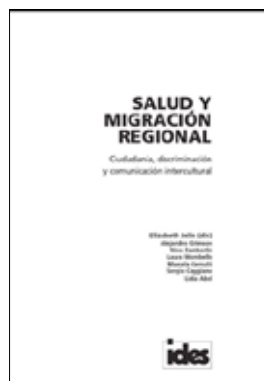
Professorat de Nivell Inicial a l'escola Normal 8 (1995), Recreació a ISTLYR - GCBA (1998), Tecnicatura a l'Escuela Nacional de Cerámica Nº1 (2002), llicenciatura en Artes Combinadas, UNLA (2012) i ceràmica amb Catalina Galdón (Bariloche) i il·lustració amb Mónica Weiss. Actualment, estudia ceràmica a l'Escuela de Cerámica Fernando Arranz. Empleada estatal i docent, participa activament en accions de gènere i primera infància des de la formació i des de la imatge. Ha realitzat diverses imatges per organismes com: Ministerio de Defensa, Día de la Mujer, 8 de març 2013; Se trata de Nosotras 2º edició, Editorial Sudestada, 2013 i Nosotras: disco, CCC i Comité contra la trata de personas, 2014. Des de 2019 realitza imatges per l'àrea de gènere de la Unión de Trabajadores de la Educación (UTE): afitxos, pins, flyers, dirigits a escoles de la Ciudad de Buenos Aires, i des de 2016, per l'àrea de gènere de l'Asociación de Trabajadores del Estado (ATE), repartits en hospitals, ministeris i municipis de tot el país. Premi per la Imatge dels "40 años de Memoria Ilustrada" (2017) i obra seleccionada per a la mostra del Tercer Festival de Arte Trabajo y Cultura "Radar de los trabajadores" (2019).

[Més informació](#)

PER LLEGIR...

País-Andrade, M.
(Comp.) (2018)
**Perspectiva de
géneros**
Buenos Aires:
Editorial CICCUS

Jelin, E. (Dir.)
(2007)
**Salud y Migración
Regional.
Ciudadanía,
discriminación
y comunicación
intercultural**
Buenos Aires: Ides

Devoto, F. (2009)
**Historia de la
inmigración en la
Argentina**
Buenos Aires:
Sudamericana

Aquest llibre és corol·lari dels diàlegs teòricometodològics col·lectius del Grup d'Investigació Política(s) y Género. Un estudi socioantropològic per tal de (re)construir la pràctica investigadora en -i des de- la intervenció social, i un exercici reflexiu des d'una perspectiva de gèneres. Intenta aprofundir i complexificar certes nocions homogeneïtzadores del gènere des de polítiques públiques que donen especificitats particulars. En aquest sentit, s'intenta donar veu a diferents persones en els seus vincles amb els programes, projectes i/o línies d'acció dels diversos actors locals, que resulten en tensions, resistències i conciliacions a l'Argentina actual. Els i les autors intenten visualitzar les decisions que solen atendre problemes i/o urgències de persones reals i actors socials en moments i espais específics.

Aquest treball analitza les condicions d'accés al sistema públic de salut per part d'immigrants limítrofes a l'Argentina, així com les situacions interculturals que es produeixen en el context mèdic i que afecten els migrants i la qualitat de l'atenció mèdica. Es realitza una anàlisi sociodemogràfica que permet veure les diferències existents en la incidència de problemes de salut i la seva atenció, en l'accés als sistemes públics i privats d'atenció mèdica, i en les cures preventives de salut, entre els migrants i la població nativa argentina, centrada en l'àrea metropolitana i la ciutat de Buenos Aires. L'estudi mostra, també, una anàlisi qualitativa sobre la interacció entre migrants i professionals de la salut. En el llibre es descriuen tres iniciatives: una comunitària, una privada i una institucional.

La immigració és un factor constitutiu de la història argentina. Aquest llibre examina l'experiència migratòria de milions de persones que varen arribar al país al llarg de dos-cents cinquanta anys. En la primera part, s'analitza el moviment migratori europeu cap a Amèrica des de diferents perspectives complementàries. En la segona part, s'explora el procés d'inserció dels immigrants en la societat argentina des de l'època colonial fins al present. Les idees i les polítiques dels grups dirigents, els mecanismes d'incorporació dels immigrants a l'activitat econòmica, les seves estratègies quotidianes, la vida de les diverses comunitats i els processos d'integració social al nou país.

PER LLEGIR MÉS

Novick, S. (Dir.). (2012). *Migración y políticas públicas. Nuevos escenarios y desafíos*. Buenos Aires: Catálogos.

Pombo, G. (2012). *La inclusión de la perspectiva de género en el campo de la salud. Disputas por la (des) politización del género*. *Revista Margen de Trabajo Social y Ciencias Sociales*, 66.

PER VEURE...

Haggis, P. (dir.) (2004)

Crash

Estats Units, 115 min

El descobriment en una cuneta del cos d'un home brutalment assassinat farà que les vides de diverses persones s'entrecreuin a Los Ángeles. Un policia veterà i racista, el seu company novell i idealista, l'esposa del fiscal del districte, un botiguer iranià, un adinerat matrimoni negre... Entre aquests personatges sorgiran tensions racials, religioses i socials que il·lustren la caòtica vida dels habitants de Los Ángeles. (FILMAFFINITY).

García, J. (dir.) (2017)

La cocina de las patronas [documental]

Mèxic, 66 min

Un grup de dones de l'estat de Veracruz, amb vint-i-un anys de labor davant les vies del tren, mostren com va canviar la seva vida a partir de conèixer les històries de la migració centreamericana que creua fronteres en direcció als Estats Units, els seus drets com a dones i la seva consciència política i social.

Wickwire, M. (dir.) (2018)

Together Apart [documental]

Estats Units, 57 min

La pel·lícula és un retrat familiar de dues dones del grup ètnic Igorot, "gent de les muntanyes" de la Serralada Central de Filipines, que van marxar de casa seva per anar a buscar feina a Xipre, un país amb un dels salaris més baixos per als treballadors domèstics migrants. Guil Ann, una dona de vint-i-cinc anys, segueix la seva mare, Carren, a l'altra banda del món. Uns mesos després que mare i filla es reuneixin a Xipre, esdeveniments inesperats condueixen Carren, després de ser a l'estranger durant gairebé dues dècades, de tornada a Filipines, on viurà amb la seva mare i el seu fill més jove. Guil Ann, si té sort podrà tornar ben aviat amb la seva família, però fins llavors tots depenen dels seus ingressos. El film posa de manifest les nocions d'autocaptació, pertinença i cura, i també algunes idees sobre la complexa xarxa de migració transnacional més enllà de la narrativa estereotípica de victimització i sacrifici.

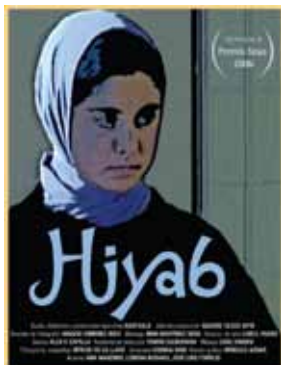

Arau, S. (dir.) (2004)

Un día sin mexicanos

Mèxic, 100 min

Sembla que és a punt de començar un dia normal quan els residents de Califòrnia es lleven durant una nova sortida de sol. Però, sorprenentment, a poc a poc es comencen a adonar que tota la població llatina d'aquest estat nord-americà ha estat esborrada del mapa. (FILMAFFINITY).

Sala, X. (2005)
Hiyab
[curtmetratge
documental]
Espanya, 8 min

Fàtima és una nena espanyola d'origen musulmà que en el seu primer dia de classe manté un tens diàleg amb una de les seves professores, a causa del mocador o hijab que porta posat. Segons paraules del director: "El curtmetratge és una apologia de la tolerància, no del vel islàmic. Sense emetre judicis de valor, només pretenc que la gent es replantegi el tema i en parli".

NOTÍCIES AFIN

Avaluació d'urgència en el context de la pandèmia de COVID-19

El Grup AFIN participa del projecte internacional "Avaluació d'urgència de les polítiques públiques, els medis i les experiències i percepcions dels qui treballen en l'àmbit de la salut en el context de la pandèmia de COVID-19". Amb una coordinació a cada país participant, el projecte general és coordinat per la doctora Cecília Vindrola del University College de Londres i integrat, fins en aquest moment, per Alemanya, Argentina, Austràlia, Brasil, Xile, Equador, Espanya, Estats Units, França, Índia, Itàlia, Mèxic, Nigèria, Pakistan, Polònia, República Democràtica del Congo, Suïssa i Taiwan.

Agraiem la col·laboració de sanitaris i auxiliars de l'àmbit de la salut, institucionals o domiciliaris, per ser breument entrevistats telefònicament o online, contactant a l'adreça c.afin@uab.cat.

Materials del projecte Doing Right(s) en castellà

En el transcurs del projecte "DOING RIGHT(S): Innovative tools for professionals working with LGBTI* families", es van desenvolupar diversos materials, entre ells la guia *Palabras inclusivas* i un mòdul per a la formació de professionals de la salut, l'educació, el dret i el treball social, les versions en castellà dels quals estan disponibles per lliure descàrrega [a la web d'aquest](#). L'objectiu d'aquest projecte, finançat per la Unió Europea, era proporcionar eines de reflexió i estratègies per al desenvolupament de pràctiques professionals i institucionals respectuoses i inclusives amb les famílies encapçalades per persones LGBTI*. A més del Grup AFIN de la Universitat Autònoma de Barcelona, van formar part de l'equip de treball les següents entitats: la Università degli Studi di Verona (Itàlia), l'Institute of Psychology of the Polish Academy of Sciences (Polònia), Tolerado Association for LGBT People (Polònia), Casal Lambda (Espanya) i l'Agència de Salut i Serveis Socials de la regió Emilia Romagna (Itàlia).

Palabras inclusivas és una guia que proporciona informació bàsica sobre les famílies LGBTI*, mentre que *Formación para la inclusión* ofereix un currículum transversal per a la formació i sensibilització de professionals que interactuen amb elles. Aquest últim està organitzat en cinc seccions: Construir un ambient d'aprenentatge; Diferències de gènere, normes i models; Diversitat familiar; Pràctica professional i Valoració. Cadascuna d'elles descriu diferents activitats amb les quals desenvolupar un programa de formació sobre el tema.

Esperits confinats: Entrevistes des del confinament

El passat dissabte 25 d'abril Victòria Badia, membre del Grup d'Investigació AFIN, i Sibila Vigna, coautors del llibre *Transitant l'invisible* (2016), van ser entrevistades per Paula Vallejo de Virus Popular, una plataforma que crea i comparteix continguts diversos sobre la cultura popular i el món de la tradició, a través de la xarxa, una iniciativa per parlar de la cultura popular des del confinament. L'entrevista, amb el títol de "**Esperits confinats**", va formar part d'una sèrie d'entrevistes portades a terme en el marc de la setmana de Sant Jordi i va girar entorn del concepte de llegenda des de l'antropologia i de com les històries dels pobles es vinculen amb el seu entramat cultural, la identitat i la memòria col·lectiva, a partir de les seves investigacions, publicades en el llibre.

Números especials en curs

Amb data de publicació prevista per a finals de 2021, *Medical Anthropology* va acceptar la proposta de publicació del doble número especial *Demographic anxiety in the age of "fertility decline"*, coordinat per Sílvia de Zordo (Universitat de Barcelona), Diana Marre (Universitat Autònoma de Barcelona) i Marcin Smetana (University of Cambridge), i integrat per articles de: A. Wahlberg (University of Copenhagen); A. Majumdar (Indian Institute of Technology Hyderabad); J. Leinaweaver (Brown University); S. Mohr (Karlstad University); M. Unnithan & B. Kaastan (University of Sussex); C. Sargent (Washington University in St. Louis) & P. Chauvin (Inserm); S. De Zordo (Universitat de Barcelona) & C. Mattalucci (Università da Milano-Bicocca); I. Maffi (Université de Lausanne); L. Ariza (Universidad de Buenos Aires) & C. Rostoyburu (Universidad de La Plata); I. Leykin (The Open University of Israel) & M. Rivkin-Fish (University of North Carolina at Chapel Hill); B. Álvarez & D. Marre (Universitat Autònoma de Barcelona) i S. Hall (University of Manchester).

Per altra banda, la revista *Childhood* va escollir la proposta del número especial *Irregularities in Transnational Adoptions and Child Appropriations: Challenges for Reparation Practices*, coordinat per Aranzazu Gallego i Chandra Kala Clemente, per al seu proper monogràfic amb data de publicació per a mitjan 2021.

Maquiladora, el treball femení al nord de Mèxic

Maquiladora, dirigida per Miguel Gaggiotti (2020), és una etnografia audiovisual de 18 minuts de duració realitzada durant un període de 36 mesos (2015-2018) de treball de camp intermitent a Ciudad Juárez, Mèxic. *Maquiladora* es podria descriure millor com una conversa audiovisual multivoca oberta sobre el significat del treball femení a las plantes de muntatge de Borderlands. El treball de camp i la primera producció de material visual va començar el 2015 com a part d'una recerca duta a terme pel projecte finançat per la British Academy-Newton Foundation "Organizando en las tierras fronterizas: aplicando la investigación para apoyar a familias, niños y jóvenes en las fronteras de México-Estados Unidos" (Ciudad Juárez, México, 2015-2018), en el qual va participar Diana Marre, directora del Grup AFIN. En aquesta etapa es van explorar les condicions de treball de les dones treballadores de les plantes de muntatge (*maquiladoras* o *maquilas*, en argot local) a la regió fronterera d'El Paso (Texas, EEUU) i Ciudad Juárez (Chihuahua, Mèxic), situades en zones lliures d'aranzels i d'impostos en àrees de frontera binacional. Les *maquilas* munten, processen i fabriquen productes per a l'exportació que a vegades retornen al país d'origen dels components en brut. La circulació dels components i la deslocalització del muntatge es justifica en la reducció de costos de producció.

Maquiladora està disponible en accés lliure en [aquest enllaç](#).